

ΙΟΝ ΣΛΑΒΙΤΣ / ION SLAVICI
(1848-1925)

Ο συγγραφέας

Ο Ίον Σλάβιτς γεννήθηκε στη Σίρια της Τρανσυλβανίας, ένα χωριό κοντά στο Αράντ, στις 7 του Γεννάρη του 1848. Τις πρώτες του τάξεις τις έκανε σε ρουμανικό σχολείο το ντόπιο· έπειτα πέρασε στο καθολικό σχολείο στο Αράντ. Εκεί έκανε και τις πρώτες γυμνασιακές τάξεις. Ύστερα πήγε σε γυμνάσιο στην Τιμισοάρα, όπου έμαθε Γερμανικά, και τέλος έδωσε εξετάσεις για το δίπλωμα στο Σατμάρ, απ' όπου γύρισε στη Σίρια, το χωριό του, αποστολικά.

Όταν αποφασίσανε οι γονιοί τον να τον σπουδάσουν (παρά την αντίθετη γνώμη της μητέρας του), τον στείλανε στη Βουδαπέστη. Έχει έμεινε ένα χρόνο στη νομική σχολή. Στ' αναμεταξύ όμως είχε φτάσει η ηλικία του για το στρατιωτικό. Η θητεία του δεν ήτανε πολύχρονη. Αναγκάστηκε όμως ν' αλλάξει τόπο. Τον πήγανε στη Βιέννη, όπου σπούδαζε κι εκτελούσε συνάμα τη δωδεκάμηνη εθελοντική στρατιωτική του υποχρέωση. Εκεί αποτέλειωσε και τις σπουδές του και πήρε δίπλωμα Φιλοσοφίας και Φιλολογίας.

Ίσα με τον καιρό της μόνιμης εγκατάστασής του εδώ στο Βουκουρέστι, καταπιάστηκε με πολλές δουλειές: στη Βιέννη έδινε ιδιωτικά μαθήματα και δίδασκε στο Ινστιτούτο Μανλίου. Μια εποχή ήταν αρχαιοφύλακας της Ιεράς Συνόδου στην Οράντσα-Μάρε. Μετά τη γιορτή του Μοναστηρίου της Πούτνας (που γι' αυτή θα μιλήσω παρακάτω) πέρασε στην Ουγγαρία και γίνηκε γραφέας ενός ρουμάνου δικηγόρου σε μια πολίχνη. Ύστερα μπήκε συντάχτης σε μια μικρή ρουμανική εφημερίδα. Στα 1874, με τη βοήθεια του Νεγκρούτσι και του τότε υπουργού της Παιδείας Τ. Μαγιορέσκου¹, διορίστηκε «*γραμματέας*» για την επίβλεψη κι εκτύπωση των ιστορικών έγγραφων που είχε μαζέψει ο Ευδόξιος Χουρμουζάκης. Μετά την πτώση της κυβέρνησης των συντηρητικών αναγκάστηκε να παραιτηθεί και να μπει στη σύνταξη της εφημερίδας «*Τίμπριλ*» («Ο χρόνος»), οργάνου των συντηρητικών. Αυτό δεν κράτησε Πόλυ, γιατί στα 1875 ο Δ. Στούρτζα τον ξαναδιόρισε στη θέση του «*γραμματέα*» για την επίβλεψη και εκτύπωση των εγγράφων Χουρμουζάκη. Ταυτόχρονα του δόθηκε μια έδρα στο άσυλο «*Ελένα Ντοάμνα*». Και πάλι όμως δεν έμεινε πολύ στη θέση του. Ο πατριωτισμός του τον έκανε να παραιτηθεί και να πάει στην Τρανσυλβανία να λάβει τη διεύθυνση της εφημερίδας «*Τρίβουνα*» («*Η έδρα*»). Εξ αίτιας της δημοσίευσης ενός πολιτικού λόγου οι Ουγγαρέζοι τον καταδικάσανε σ' ενός χρόνου φυλάκιση. Μετά το τέλος της ποινής του, ήρθε πάλι στο Βουκουρέστι, όπου ξαναπήρε τη θέση του διευθυντή των σπουδών στο άσυλο «*Ελένα Ντοάμνα*» και αποτέλειωσε την έκδοση των εγγράφων Χουρμουζάκη. Το υπόλοιπο της ζωής

¹ Τίτου Μαγιορέσκου (1840-1917), μεγάλη προσωπικότητα της ρουμανικής πνευματικής κίνησης. Φιλόσοφος, Κριτικός, Καθηγητής του Πανεπιστημίου. Ο «*maître*» του συλλόγου *Ζουνίμεα* που έπαιξε μεγάλο ρόλο σε σπουδαία ζητήματα φιλολογικά και κοινωνικά της Ρουμανίας.

του το πέρασε εδώ στο Βουκουρέστι, γράφοντας και δημοσιεύοντας σε διάφορα περιοδικά.

Πάνω από σαράντα μελέτες, μεταφράσεις, τόμοι διηγημάτων, θεατρικά έργα, ρομάντζα, φέρνουνε την υπογραφή του Ίον Σλάβιτς. Πολλά ήταν και τα περιοδικά που συνεργαζότανε. Τα περιοδικά «Convorbirii literare» («Λογοτεχνικές συνδιαλέξεις»), «Viața românească» («Ρουμανικός βίος»), «Luceafărul» («Αυγερινός»), «Semănătorul» («Ο Σποριάς»), «Adevărul literar» («Λογοτεχνική αλήθεια») τιμήθηκαν συχνότερα με τη συνεργασία του. Το περιοδικό «Vatra» («Εστία») τον είχε ιδρυτή του, μαζί με τον Λ. Καρατζιάλε και τον Κοσμπούκ.

Από την εσωτερική ζωή του Ι. Σλάβιτς

Η ζωή του Σλάβιτς δεν ήταν απαλλαγμένη από πίκρες. Τον καιρό που βρισκότανε σε μια πολίχνη της Ουγγαρίας, γραφέας ενός ρουμάνου δικηγόρου, συζούσε με μια γερμανίδα που τη λέγανε Λουΐζα. Σαν έφυγε από το δικηγόρο και πήγε στη σύνταξη της ρουμανικής εφημερίδας, η Λουΐζα αρρώστησε και πέθανε. Ο θάνατός της του προξένησε μεγάλο πόνο γιατί την αγαπούσε πολύ. Έτσι βγαίνει από τα γράμματά του, που έστελνε την εποχή εκείνη στον Νεγκρούτσι. Το θάνατο της Λουΐζας τον ακολουθήσανε ο θάνατος της μητέρας και του πατέρα του. Σ' αυτές τις ατυχίες απάνω έπεσε και ο ίδιος άρρωστος βαριά, ολομόναχος, χωρίς να έχει κανένα στο πλευρό του. Και το χειρότερο, δε στεκότανε διόλου καλά από οικονομική απόψη. Με τη βοήθεια όμως του Νεγκρούτσι και των λοιπών μελών της «Ζουνίμεα» (σύλλογος που γι' αυτόν θα γίνει λόγος παρακάτω) κατόρθωσε να πάει στη Βιέννη και να κοιταχτεί. Αυτά γινόντουσαν στα 1873. Στα 1874 όταν ο Τ. Μαγιορέσκου τον διόρισε στη θέση του «γραμματέα» για την έκδοση των εγγράφων Χουρμουζάκη, βρισκότανε πάλι σε δύσκολη οικονομική θέση. Γενικά, όπως βγαίνει κι απ' άλλα περιστατικά, ο Σλάβιτς δεν βρισκότανε σε καλή οικονομική κατάσταση.

Ο έρωτάς του με τη Λουΐζα δεν ήτανε ο μοναδικός του. Όταν στα 1875 ανέλαβε και μια καθηγητική έδρα στο άσυλο «Έλενα Ντοάμνα» ο φτερωτός γιος της Αφροδίτης τον ξαναπλήγωσε με τα βέλη του: αγάπησε μια μαθήτριά του. Ο έρωτάς τους εξακολούθησε και κατάληξε στο γάμο τους, όταν τέλειωσε κι εκείνη τις σπουδές της και γίνηκε καθηγήτρια σαν κι αυτόν.

Ίσως στα παραπάνω, να βρίσκονται, κοντά στις πίκρες και χαρές μαζί. Αυτά για τα νιάτα του. Όσο για τα γεράματά του, το ποτήρι της ζωής του έκρυβε περισσότερο φαρμάκι.

Συνεπής σ' αντιλήψεις του γερά μελετημένες, έδειξε μια τέτοια στάση την εποχή της κατοχής των Γερμανών κατά τον ευρωπαϊκό πόλεμο, που είχε ως συνέπεια το κουβάλημά του - απ' τους συμπατριώτες του αυτή τη φορά - στο εδώλιο του κατηγορουμένου, για έσχατη προδοσία. Ο Β. Επίτροπος στον οίστρο του απάνω εόρτασε ίσα με το σημείο να πει πως ο Σλάβιτς είχε πουληθεί στους Γερμανούς! Όταν ο Σλάβιτς, 70 και πάνω χρονών γέρος, είδε την αδικία που του γινόταν, δε μνησικάκησε καθόλου. Τη μόνη προσοχή που έδωσε ήτανε μια ερώτηση, που απηύθυνε πάνω σ' αυτή την κατηγορία στον Β. Επίτροπο, όταν

έλαβε το λόγο να υπερασπιστεί τον εαυτό του (μόνος του έκανε την υπεράσπισή του).

- Και που είναι τα τριάκοντα αργύρια; τον ρώτησε με γαλήνη, τη γαλήνη του τίμιου ανθρώπου.

Ο Β. Επίτροπος δεν μπόρεσε να απαντήσει, γιατί τίποτε δεν είχε αλλάξει στον ταπεινό και τίμιο τρόπο της ζωής του Σλάβιτς. Μ' όλα αυτά, το δικαστήριο τον καταδίκασε σε πενταετή φυλάκιση. Τον ένα χρόνο τον έκανε στη φυλακή, για τα' άλλα τέσσερα αμνηστεύτηκε.

Πόνος τόσο μεγάλο, ίσως να μην του προξένησε η κατηγορία των συμπατριωτών του, - που στο κάτω της γραφής πίστευε μεσ' στην ψυχή του, πως αυτή οφειλότανε όχι σε κακία, παρά σε πλάνη, - όσο το χάσιμο του χειρόγραφου ενός συνταχτικού. Την εποχή εκείνη είχε γράψει μια γραμματική που το ετυμολογικό της μέρος είχε κιόλας τυπωθεί. Συνάμα είχε γράψει κι ένα συνταχτικό. Όταν οι πράκτορες της δημοσίας ασφάλειας κάνανε ερευνά στο σπίτι του, για να βρουνε διάφορα ενοχοποιητικά έγγραφα, αντίς άλλο τίποτε βρήκανε το χειρόγραφο αυτού του συνταχτικού, και το κατασχέσανε ως «*corpus delicti*», μια και γινότανε λόγος μέσα σε αυτό περί... «*υποκειμένων και αντικειμένων*»! Ο Σλάβιτς έδωσε τότε, στα όργανα της εξουσίας, τις προεπόμενες εξηγήσεις, και παρακάλεσε να το κρύψουν σε μέρος ασφαλισμένο. Όταν βγήκε από τη φυλακή, ζήτησε να του το επιστρέψουν. Μάταια στάθηκαν τα παρακάλια του. Το χειρόγραφο δεν μπορούσαν να του το επιστρέψουν... γιατί είχε χαθεί! Ίσα με το υπουργικό συμβούλιο έφτασε η υπόθεση, μα χωρίς κανένα όφελος. Το χειρόγραφο είχε χαθεί για πάντα.

Το τελευταίο αυτό περιστατικό - της κατηγορίας του για έσχατη προδοσία - του στέρησε την τελευταία χρονιά πριν το θάνατό του, και το βραβείο της Ακαδημίας.

Πότε πέθανε ο Ι. Σλάβιτς

Όταν στις 25 του Αύγουστου του 1925 έκλεισε τα μάτια του στο ταπεινό σπιτάκι του γαμπρού τον στο Πάντσιου, βάζοντας τέρμα έτσι στις πίκρες και τις χαρές της ζωής, είχε συμπληρωμένα τα 77 χρόνια.

Η γλώσσα του Ι. Σλάβιτς

Ο Σλάβιτς όπως είπαμε στην αρχή, ίσα με έντεκα χρονών ήτανε στη Σίρια. Εκεί πρωτοένοιωσε, ανάμεσα στους αγρότες, την παιδιάτικη ζωή, έμαθε τη γλώσσα τους, από τον παπού του έμαθε τα παραμυθία τους, με τη μικρή βιβλιοθήκη του πατέρα του ήρθε σε πρώτη συνάφεια με βιβλία γραμμένα ρουμανικά - παραγωγής - δηλ. με καμιά χρηστομάθεια ή τίποτε Αισώπειους μύθους, τα μόνα βιβλία που κάνανε το δρόμο τους ίσα με τα πιο απομακρυσμένα χωριά, και γι' άλλους λόγους μα και γιατί ήτανε γραμμένα στη δημόδη γλώσσα. Έτσι έκανε τον πρώτο του δρόμο στο Σλάβιτς το αίσθημα του τρόπου της σκέψης και της γλώσσας της μεγάλης μάζας που εδώ στη Ρουμανία την αποτελούνε οι αγρότες. Το αίσθημα όμως αυτό και γενικότερα τη μητρική γλώσσα, κινδύνεψε ο

Σλάβιτς να τη χάσει. Τις γυμνασιακές του σπουδές τις είχε κάνει σε Ουγγαρέζικα σχολεία, όπως και τις πανεπιστημιακές του στη Βουδαπέστη κι ύστερα στη Βιέννη. Ο Νεγκρούτσι λέγει, πως στα 1870, όταν συνάντησε τον Σλάβιτς για πρώτη φορά, παρατήρησε πως μιλούσε τα ρουμανικά με δυσκολία και με ξενική προφορά, γιατί είχε αρχίσει να ξεμαθαίνει τη μητρική του γλώσσα από το σύχνασμα σε ουγγαρέζικα σχολεία.

Από ανάλογα παρόμοιο κίνδυνο, ίσως και μεγαλύτερο θα περνούσε ο Σλάβιτς αν πήγαινε στα ρουμανικά σχολεία μέσης εκπαίδευσης, που υπήρχανε τότε στο Μπλαζ, στο Μπρασώβ, στο Μπεϊούς, κι άλλου.

Το γλωσσικό ζήτημα στη Ρουμανία

Την εποχή εκείνη υπήρχε στη Ρουμανία ένας γλωσσικός αγώνας, όμοιος με το δικό μας στους παραλογισμούς. Η διαφορά είναι ότι εδώ ο αγώνας γεννήθηκε και πέθανε μέσα σ' έναν αιώνα κι ένα τέταρτο, ενώ σ' εμάς εξακολουθεί ακόμα.

Το γλωσσικό ζήτημα εδώ, είναι ένα από τα φαινόμενα του ξυπνήματος της εθνικής συνείδησης των Ρουμάνων. Στα 1780 άρχισε η πρώτη κίνηση γύρω από το ζήτημα αυτό στην Τρανσυλβανία, κι ως πρώτη φάση του στάθηκε η αλλαγή του σλαβονικού αλφαβήτου με το λατινικό, για να γίνεται περισσότερο φανερή η λατινικότητα της καταγωγής της γλώσσας και του λαού.

Στο ζήτημα αυτό του αλφαβήτου, στη Μολδαβία δεν δώσανε καμία προσοχή, όσο για την Ουγγροβλαχία ήταν της γνώμης πως θα έπρεπε να απλοποιηθεί εκείνο που υπήρχε, δηλαδή το σλαβονικό.

Το καθ' αυτό όμως γλωσσικό ζήτημα γεννιέται, με την αντιμετώπιση του προβλήματος του πλουτισμού της γλώσσας, και του ξεκαθαρίσματος της απ' τις διάφορες ξένες λέξεις. Το ερώτημα που έβαζε κάθε δάσκαλος των Ρουμανικών ήταν με τι θα έπρεπε να συμπληρωθούν τα κενά που υπήρχανε στη γλώσσα και που θα δημιουργούνταν μετά το ξεκαθάρισμά της.

Πολλοί οι μεγάλοι δάσκαλοι, γι' αυτό και πολλές οι απαντήσεις, γι' αυτό και η Βαβυλωνία που επικράτησε.

Δύο ήταν οι μεγάλες κατευθύνσεις προς τις οποίες εξελισσόταν το ζήτημα: η λατινική παράδοση και η ιταλική.

Στην Τρανσυλβανία επικρατούσε η λατινική παράδοση, μα όχι ομοιόμορφα παντού. Στην Ουγγροβλαχία επικρατούσε η ιταλική παράδοση.

Πολλοί παραλογισμοί προτάθηκαν και γίνηκαν γύρω σ' αυτές τις δύο παραδόσεις. Οι δάσκαλοι που ακολουθούσανε τη λατινική παράδοση είχαν φτιάξει κι ο καθένας, από μια γλώσσα που την καταλάβαιναν, μόνο αυτοί κι οι μαθητές τους. Ο ζήλος των οπαδών της λατινικής παράδοσης ήταν τόσος, ώστε και τα πατρικά τους ονόματα εκλατινίζανε. Τέτοια παραδείγματα είναι πολλά.

Οι άλλοι που ακολουθούσανε τη λατινική παράδοση φτιάξανε τη γλώσσα τους σύμφωνα με το τυπικό της Ιταλικής, από την οποία και κάνανε μεγάλα δάνεια. Κι οι οπαδοί της παράδοσης αυτής δεν εμπνεόντουσαν από λιγότερο ζήλο. Ήρθε η στιγμή που ο αρχηγός τους, Ελιάντε Ραντουλέσκου, πρότεινε να παρατήσουνε τη

Ρουμανική Γλώσσα και να την αντικαταστήσουν με την έτοιμη Ιταλική γλώσσα, φιλολογία και λογοτεχνική παράδοση!

Το ζήτημα της γραφής με λατινικό αλφάβητο λύθηκε οριστικά στα 1862, οπότεν όλα τα επίσημα έγγραφα άρχισαν, ύστερα από επίσημη απόφαση, να γράφονται με λατινικούς χαρακτήρες. Αλλά και αυτό το ζήτημα είχε μερικές ορθογραφικές δυσκολίες, που οι περισσότερες εκλείψανε με την εμφάνιση της φωνητικής ορθογραφίας.

Το άλλο πρόβλημα το καθαρά γλωσσικό, ευτυχώς για τη Ρουμανία, μερικά φωτισμένα κεφάλια στη Μολδαβία, με θάρρος το αντιμετώπισανε, και με θάρρος υποδείξανε στους άλλους τη λύση του, και τον ίδιο δρόμο.

Απ' αυτή την άποψη σπουδαίος σταθμός της ρουμανικής πνευματικής κίνησης είναι το δεκάχρονο διάστημα που περιλαμβάνεται μεταξύ του 1840 και του 1850.

Η νέα γενιά (1840-1850)

Αυτή την εποχή βγαίνει στη μέση η νέα γενιά - άνθρωποι σπουδαγμένοι στην Ευρώπη, γιομάτοι νέες ιδέες -, και στη Μολδαβία με επικεφαλής τον Μ. Κογκαλνιτσεάνου, τον Κ. Νεγκρούτσι και άλλους, εργάζεται για την πνευματική ανύψωση των συμπατριωτών της, γράφοντας στη ζωντανή γλώσσα του λαού και των χρονογράφων, και με τα γράμματα που καταλάβαινε αυτός δηλαδή τα σλαβονικά.

Σ' αυτή τη νέα γενεά, που τη λέγανε των «μπονζουρίστηδων» (γιατί οι νέοι φορούσανε μπονζούρια, είχανε μακριά μαλλιά και κάνανε και ρεβεράντζες), οφείλεται και το αποτυχημένο κίνημα του 1848, που οι συνέπειές του, μ' όλη του την τέλεια κατάπιξη, φανερωθήκανε αργότερα στις διάφορες εκδηλώσεις της ζωής.

Η Μολδαβία γίνεται πραγματικά ο φωτεινός φάρος, και φωτίζει τον ίδιο δρόμο του γλωσσικού ζητήματος, στον οποίο προσπαθεί να τραβήξει και τους άλλους.

Ο Σλάβιτς είχε το ατύχημα να γεννηθεί στην Τρανσυλβανία όπου βρισκόντουσαν οι απροσπέλαστες ακροπόλεις της Λατινικής παράδοσης στο γλωσσικό ζήτημα. Από γλωσσική λοιπόν άποψη, δεν ήτανε αν όχι καλύτερα, τουλάχιστο το ίδιο που έκανε τις γυμνασιακές του σπουδές σε ουγγαρέζικα σχολειά.

Αναντίρρητο ευτύχημα όμως για το Σλάβιτς, ήτανε το ότι έκανε τις πανεπιστημιακές του σπουδές στη Βιέννη.

Όταν πήγε στη Βιέννη αμέσως βρέθηκε στον κύκλο των ρουμάνων φοιτητών που αποτελούσαν τον σύλλογο «Ρωμουνία Ζούνια», που ως προς τα ιδεώδη, τις αρχές και τις κατευθύνσεις ήταν ένα παράρτημα του συλλόγου «Ζουνίμια» που είχε ιδρυθεί κατά το 1863-64 στο Ιάσιο, την πρωτεύουσα της Μολδαβίας, από τους οπαδούς της νέας κίνησης του 1840-50.

Ο σύλλογος «Ζουνίμια»

Με τον καιρό η «Ζουνίμεα», που τα ιδεώδη της είχαν ξεπεράσει τον κύκλο των φιλολογικών, έκανε κι έδρα στο Βουκουρέστι, όπου μαζεύτηκαν οι πιο καλοί γιατί πίστευαν πως το Βουκουρέστι πρέπει να είναι το κέντρο κάθε ρουμανικής πνευματικής κίνησης.

Ο ρόλος που έπαιξε στην εξέλιξη πολλών συγγραφέων η «Ζουνίμεα» είναι μεγάλος. Ο Εμινέσκου² είναι εύρημά της. Με τις κριτικές που έκανε ο Τ. Μαγιουρέσκου, δινότανε μια γερή κατεύθυνση στη λογοτεχνική παραγωγή. Ο Σλάβιτς, ο Κρεάνγκα και άλλοι, διαβάζανε έργα τους στις φιλολογικές βραδιές της.

Γνωριμία του Ιωάννη Σλάβιτς με τον Μιχάι Εμινέσκου

Στη Βιέννη, όπου βρισκότανε ο Σλάβιτς ως σπουδαστής, στον κύκλο των φοιτητών της «Ρωμουνία Ζούνα» γνώρισε και τον Μ. Εμινέσκου στα 1869. Υπακούοντας στις προτροπές του, καταπιάστηκε να μάθει ρουμανικά (τη γλώσσα του λαού), και τα πρώτα του φιλολογικά έργα είναι μια κωμωδιούλα «Το κορίτσι του Δημάρχου» κι ένας μύθος «Η νύφη της χρυσαυγής», κι έπειτα μια μελέτη «Εμείς κι οι Ουγγαρέζοι». Επειδή ο Σλάβιτς δεν έγραφε ακόμα σωστά, ο Εμινέσκου διόρθωνε τα χειρόγρατά του, τα αντίγραφε κι υστέρτα τα έστελνε να δημοσιευτούνε στο περιοδικό «Φιλολογικές συνομιλίες», που εξακολουθεί και σήμερα ακόμα να βγαίνει κανονικά.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η συναναστροφή του Σλάβιτς με τον Εμινέσκου είχε κάποια επίδραση στον πρώτο. Στα «Απομνημονεύματά» του, που βγήκανε σε τόμο, πριν πεθάνει στα 1925, ο Σλάβιτς μιλάει με μεγάλο σεβασμό κι αγάπη, μ' όλο που ήταν 2 χρόνια μεγαλύτερος αυτός, για τον Εμινέσκου και τη μεγάλη και πλατειά μόρφωσή του. ολόκληρες βραδιές περνούσανε μαζί, στη Βιέννη όπως και κατόπι, συζητώντας για διάφορα ζητήματα φιλολογικά και φιλοσοφικά. Η φιλία τους αυτή ήταν μακρόχρονη, πολλές φορές μάλιστα γινότανε και πιο στενή με την συγκατοικία τους στο ίδιο σπίτι. Δεν έγραφε κανένας τους τίποτε, που να μην το διάβαζε του άλλου. Ο Σλάβιτς ομολόγει πως τον *Παπά-Πολυλογία* του τον ξαναέγραψε στα 1875 στο Ιάσιο κάτω από την επίδραση τη διακριτική του Εμινέσκου, και πως συνάμα κάτω από την ίδια επίδραση έγραψε και μια τρίπρακτη κωμωδία «Τρύπες στο νερό ή λόγια ανώφελα». Τον *Παπά-Πολυλογία* του, που είναι μεταφρασμένος και στα Αγγλικά στο *Romanian stories translated from the original Romanian by Lucy Byng*, London - N.Y., 1921, τον συνέγραψε για πρώτη φορά στα 1873, όταν ήταν αρχαιοφύλακας της Ιεράς Συνόδου στην Οράντεα-Μάρε. Όταν τον ξανάγραψε στα 1975, δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Φιλολογικές συνδιαλέξεις», όπως και η τρίπρακτη κωμωδία του.

Μερικές ιδέες του Ιωάννη Σλάβιτς

² Μ. Εμινέσκου (1850-1889), ο μεγαλύτερος ποιητής της Ρουμανίας του περασμένου αιώνα, που ζει όμως ακόμα και θα ζήσει ακόμα πολύ. Επέδρασε πολύ στην ποίηση. Πέθανε τρελός.

Ολόκληρη ζωή του Σλάβιτς δείχνει πως ήταν ένας άνθρωπος σοβαρός, μετρημένος στις πράξεις του, στρωμένος χαρακτήρας, και ποτισμένος από τη χριστιανική αγάπη.

Ο Σλάβιτς πίστευε πως *«η οικογένεια είναι το κοινωνικό κύτταρο, και πως το οικογενειακό αίσθημα είναι η κοίτη του πατριωτισμού»*. Ορμώμενος απ' αυτό, αναφέρει στα *Απομνημονεύματά* του, με πικρία, κάποια αλήθεια για το μέλλον της κοινωνίας μας, που βγαίνει από την απάντηση που έδωσε ο Ραμπιτσανάτ Ταγκόρ σε κάποιον που τον ρώτησε για τις εντυπώσεις του, απ' ένα ταξίδι του στην Ευρώπη:

- Πέρασα, είπε, από μια κοινωνία που έχει ξεκινήσει για τον γκρεμό! Κι αυτό, εξηγεί ο Σλάβιτς, γιατί στο σημερινό πολιτισμό μας, χάνεται, κάθε μέρα που περνάει, το οικογενειακό αίσθημα και μαζί μ' αυτό το αίσθημα της αγάπης των ανθρώπων.

Σ' άλλο μέρος μας λέγει *«πως η πιο αστέρευτη πηγή ανθρώπινης ευτυχίας, είναι η αγάπη των ανθρώπων, που μας κάνει να χαιρόμαστε για τις χάρες των άλλων»*. Κάπου αλλού, στα *Απομνημονεύματά* του πάντα, λέγει πως *«μέσα στο μυαλό του οι άνθρωποι όλοι είναι καλοί κι άξιοι ν' αγαπηθούνε»* και μ' όλο που είδε την κακία των ανθρώπων, εξακολουθούσε να είναι της ιδέας πως οι άνθρωποι δεν είναι κακοί (ίσως εδώ να είναι κάποια επίδραση της αντίληψης για την καλοσύνη των ανθρώπων του Rousseau), αλλά πως παραπλανιούνται και μπορούνε κατά συνέπεια να ξανάρθουνε στον ίδιο δρόμο.

Αυτές ήταν οι ιδέες του, και αυτά πίστευε για τους ανθρώπους. Στα έργο του ξεδιαλύνει κανείς, τις αντιλήψεις του αυτές.

Όσο για τις πολιτικές του πεποιθήσεις, που τον οδήγησαν στο εδώλιο του κατηγορουμένου, για έσχατη προδοσία, τη μόνη παρατήρηση που έχει να κάνει κανείς είναι, πως οι συμπατριώτες του δεν τις νιώσανε - πράγμα που χωρίς αμφιβολία θα συνέβαινε και οπουδήποτε αλλού.

Γι' αυτόν και τους συντηρητικούς του «Ζουνίμεα», η Ρουμανία δεν αποτελούσε μια γεωγραφική έννοια. Χωρίς ενότητα ψυχική και πνευματική, Ρουμανία δεν μπορεί να υπάρξει, σκεφτότανε. Η πολιτική ένωση, το κράτος, μπορεί να σχηματιστεί μετά. Πρωτ' απ' όλα όμως πρέπει να υπάρξει η ψυχική και η πνευματική ένωση. Ο Εμινέσκου, που μαζί τα σκεφτόντουσαν αυτά, τον είχε σπρώξει στη διοργάνωση της εθνικής γιορτής του μοναστηριού της Πούτνας στον τάφο του Στεφάνου του Μεγάλου, με το σκοπό να κατορθωθεί εκεί η συνάντηση των φοιτητικών αντιπροσωπειών όλων των πριγκιπάτων, και να μούνε οι βάσει για ένα φοιτητικό συνέδριο, μίας συστηματικής εργασίας, για την πνευματική και ψυχική ένωση των Ρουμάνων. Η εθνική μορτή πέτυχε, το συνέδριο όμως όχι. Η αποτυχία αυτής της προσπάθειας, δεν είχε αναθεωρητικές συνέπειες για τις αρχές του Σλάβιτς. Γι' αυτό, βλέποντας, την εποχή της εδώ Γερμανικής κατοχής κατά τον ευρωπαϊκό πόλεμο, πως ακόμα δεν είχε πραγματοποιηθεί η ψυχική και πνευματική ενότητα του έθνους, και πως ο πραγματικός μεγάλος κίνδυνος γι' αυτό, θα προέρχονταν από τους γείτονες του τους Σλάβους της Ρωσίας, κηρύχτηκε για μια στενή συνεργασία με τις Κεντρικές Δυνάμεις. Η σημερινή κατάσταση, και τα γεγονότα, δεν τον καταδικάζουνε το Σλάβιτς.

Μερικές ιδέες λογοτεχνικές του Σλάβιτς

Ίσα με τώρα, είδαμε μερικές χαρακτηριστικές πτυχές της ψυχής και των αντιλήψεων του ανθρώπου, που μπορούνε να χρησιμεύσουνε στην εξήγηση πολλών πράξεων της ζωής του και του τρόπου ενέργειάς του. Παρακάτω ακολουθούνε αντιλήψεις του, που μας οδηγούνε πια στο λογοτεχνικό του έργο.

Προκειμένου για την επιρροή της «Ζουνίμεα», λέγει:

‘Για μας που δεν είχαμε κάνει το σχολειό, στο Μπλαζ, στο Μπρασόβ, στο Μπειϊούς, στο Νασαούντ, ή στο σχολείο του Πούμνουλ (σχολές που ακολουθούσανε τη λατινική παράδοση), καλή και ωραία ήταν μόνο η γλώσσα που είχαμε μάθει ο καθένας μας στο χωριό του. Ήταν φυσικό λοιπόν, να μαγευτούμε από τη Ζουνίμεα που είχε διακηρύξει, πως η πνευματική ενότητα, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, παρά μόνο με τη διατύπωση της αλήθειας στη δημόδη γλώσσα, που είναι η ίδια παντού’.

Προκειμένου για τη δημοτική ποίηση, σε ερώτηση του περιοδικού «Lucefărul» - Εάν είναι και σε ποιο βαθμό, θαυμαστής της δημοτικής ποίησης - απάντησε:

- Είμαι θαυμαστής της «σε μέγιστο βαθμό».

Ο Σλάβιτς πίστευε πως στη λογοτεχνία, εάν υπάρχει κάτι πρωτότυπο, και που πρέπει να είναι πρωτότυπο, αυτό είναι η φόρμα:

«Ήμουν και εγώ της ίδιας γνώμης» - προσθέτει στο τέλος της ακόλουθης ομολογίας λογοτεχνικής πίστης, που είχε δημοσιεύσει ο Κοσμπούκ με την ευκαιρία των εναντίον του κατηγοριών λογοκλοπίας, από την οποία βγαίνει η παραπάνω διαπίστωση. ‘Το έργο τέχνης είναι μια φόρμα περισσότερο ή λιγότερο τέλεια - έγραφε Ο Κοσμπούκ - που χρησιμεύει για την αναπαραγωγή των αισθημάτων που κατέχανε το δημιουργό όταν το εγκυμονούσε. Τα ίδια αισθήματα μπορούνε να αναπαραχθούνε από πολλούς, σε φόρμες πολύ διαφορετικές, που όλες να είναι πρωτότυπες - η κάθε μια με το δικό της τρόπο, άλλα τότε λόγος για κλοπή δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο όσο αφορά τη φόρμα.’ Αυτά έγραφε ο Κοσμπούκ κι ο Σλάβιτς συμφωνούσε.

Από τους λογοτέχνες προτιμούσε, από τους Ρουμάνους το Ν. Γκάνε (αυτά στα 1905) κι από τους ξένους τον Paul Heyse. Από τούς ζωγράφους το Ραφαήλ και το Λεονάρδο Ντα Βίντσι, από τους συνθέτες τον Μπετόβεν, από τους φιλόσοφους τον Πλάτωνα, κι από τους πολιτικούς, το Ι. Μπρατιάνου (τον πατέρα).

Ο Ιωάννης Σλάβιτς και το έργο του

Ανάμεσα στον ποιητή Σλάβιτς και στον άνθρωπο, δύσκολα θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει διαφορές. Στα έργα του ποιητή βρίσκεται ως φόντο, η εικόνα των αντιλήψεων της ηθικής και των αισθημάτων του ανθρώπου. Ο προσεχτικός αναγνώστης, δε θα δυσκολευτεί να ξεδιαλύνει τα κεντρικά χαρακτηριστικά του Σλάβιτς, που τόσο σύντομα μόλις σκισάραμε, μέσα στο διηγηματικό του κυρίως

έργο - γιατί ο Σλάβιτς είναι πρώτιστα διηγηματογράφος κι ως τέτοιος μόνο έχει αναγνωριστεί, μ' όλο που έγραψε και θέατρο και ρομάντζο.

Σ' εκείνους που ίσως νομίσουν, υσττέρα από τα παραπάνω, πως ο Σλάβιτς δε μας δίνει τους Ρουμάνους έτσι όπως είναι, αλλά όπως τους θέλει αυτός, αφήνω να μιλήσει ο κ. Κράϊνικ:

«Με τον κοινό όρο τέχνη (του Σλάβιτς) - γράφει ο κ. Ν. Κράϊνικ στο περιοδικό «Φιλολογικές Συνομιλίες» [φύλλο του Σεπτέμβρη 1925] - εννοούμε τη δημοκρατική, που είναι τέτοια από τη γλώσσα του συγγραφέα που είναι αντιληπτή παντού, από το στυλ του το νοικοκυρεμένο, που έχει βαθιές ρίζες στο λαϊκό τρόπο της σκέψης, από τους εύρωστους τύπους στους οποίους αναγνωρίζονται διάφοροι ρουμάνικοι τύποι, και από την υγεία την ψυχική, την ενεργητική και ωφέλιμη, που αυτός ο Μαθουσάλας της λογοτεχνίας μας, για πρώτη φορά μας αποκάλυψε μέσα στον πατριαρχικό αγροτικό πληθυσμό.»

Και παρακάτω εξακολουθεί ο κ. Κράϊνικ, με τις γενικές παρατηρήσεις του, για το έργο του Σλάβιτς:

Η διήγησή του προχωρεί αβίαστα, ελεύτερα και με λεπτομέρειες, κατά τη συνήθεια του τεχνίτη του παλιού καιρού, που δεν είχε λόγο να βιαστεί. Είναι γραμμένη ήρεμα και με υπομονή, για φύσεις ήρεμες και υπομονετικές. Κι επειδή είναι γραμμένη με σκέψη ζυγισμένη, επιδιώκει μαζί με την τέρψη, να δώσει και διδαχή. Σ' αυτό οφείλονται και οι αφορισμοί και οι παροιμίες και οι εξηγητικές παρεμβάσεις οι φιλοσοφικό-διδαχτικές.'

Πραγματικά, μετά την ανάγνωση των διηγημάτων του Σλάβιτς, έχει κανείς την εντύπωση πως κάποιος σοφός άνθρωπος - κάποιος παππούς που είδε πολλά στη ζωή του, του τα διηγήθηκε! Η εντύπωσή του δεν είναι λανθασμένη γιατί ο ίδιος ο Σλάβιτς ομολογεί - όσο άφορα τον τρόπο της διήγησής του - πως τον έμαθε από τον παππού του.

‘Η γλώσσα του - εξακολουθεί ο κ. Κράϊνικ - είναι η φύση που σηκώνεται κατά της θεωρίας, είναι η λαογραφία και η γιομάτη σφρίγος ζωή. Το στυλ των δυο μαιτρ (του Σλάβιτς και του Κοσμπούκ), οργανικό θρέμμα των λαϊκών πρότυπων, απλοποιεί σε γραμμές καλά καθορισμένες και μνημειώδεις τη ζωή του πλήθους και γίνεται η ενιαία και αυθεντική έκφρασή της. Ό,τι κι αν γράφτηκε μετά, πιο καλό και πιο βιώσιμο, στη ρουμανική λογοτεχνία, γράφτηκε πάνω στ' αρχιτεκτονικά αχνάρια αυτού του αγροτικού στυλ. Γιατί αστικό στυλ δεν έχουμε ακόμα, όπως δεν έχουμε αστικό στυλ, ούτε και στην αρχιτεκτονική'».

Λογοτεχνικά ρεύματα. Οι δυνάμεις τους

Ποια ήταν η τύχη των διηγημάτων του Σλάβιτς στην εποχή τους;

Ρεύματα ιδεών, λογοτεχνικά, αισθητικής, συναντάμε σε κάθε εποχή. Επειδή κι αυτά ακολουθούνε τους νόμους της ζωής, έχουνε μια αρχή, ένα μεσουράνημα, και μια δύση. Το ίδιο και στο ζήτημα της διαδοχής στη ζωή - το ένα δεν περιμένει τη δύση του άλλου για να ανατείλει. Μπορεί το ένα να βρίσκεται στο μεσουράνημά του και το άλλο στην ανατολή του.

Ο κ. Mornet, στη μελέτη του «Le sentiment de la nature au XVIII siècle», υποδείχνει τη μέθοδο της χρονολογικής κατάταξης των διαφόρων αντίθετων ρευμάτων, για την ανεύρεση της ηλικίας ενός ρεύματος που μας ενδιαφέρει. Με τη βοήθεια αυτής της μεθόδου, μπορεί να βρει κανείς, αν ένα ρεύμα - μια και μιλάμε για λογοτεχνία - λογοτεχνικό είναι στην αρχή του, αν και η επικράτησή του είναι πραγματική ή φαινομενική, επειδή ίσως άρχισε να γέρνει στη δύση του, αν βρίσκεται στο μεσουράνημά του, ποιο είναι το ρεύμα που θα το αντικαταστήσει κ.λπ.

Με αυτόν τον τρόπο, γνωρίζοντας τα ρεύματα τα λογοτεχνικά μιας εποχής και τις δυνάμεις καθενός, εύκολα μπορεί να υπολογίσει κανείς και τη δυναμικότητα ή τη ζωτικότητα των λογοτεχνικών έργων της εποχής εκείνης.

Ανάλογα με την κατάσταση των διαφόρων ρευμάτων, ένα έργο μπορεί να είναι στο πνεύμα ενός ρεύματος που έχει επιβληθεί και πάει προς το μεσουράνημά του, μπορεί να είναι στο πνεύμα ενός ρεύματος που πάει προς τη δύση του, μπορεί να είναι στο πνεύμα ενός ρεύματος που μόλις γεννιέται και τέλος μπορεί να είναι στο πνεύμα ενός ρεύματος που αρχίζει με ορμή να επιβάλλεται.

Κακόμοιροι οι τεχνίτες του λόγου, που γεννιούνται σε ώρες που γέρνει πια στον τάφο της ιστορίας ένα λογοτεχνικό ρεύμα!

Αν το εξακολουθήσουν θα είναι γέροι, πριν ζήσουν ακόμα.

Αν αγκαλιάσουν το καινούργιο ρεύμα, θα είναι οι πρωτοπόροι, θα είναι οι στους λίγους γνωστοί, που θα σπάζουνε βράχους για ν' ανοίξουνε το δρόμο στους άλλους.

Ύστερα από τα παραπάνω, εύκολα θα μπορέσει καθένας να εξηγήσει την τύχη των διηγημάτων του Σλάβιτς στην εποχή τους, και εύκολα θα μπορέσει να του δώσει τη θέση που του πρέπει.

Τον περασμένο αιώνα γενικά στη Ρουμανική λογοτεχνία το χαρακτηρίζει η έλλειψη μιας παράδοσης. Τα ρεύματα που αντιπαλεύουν εμφανίζονται με τη μορφή εξωτερικών επιδράσεων, όχι ως εσωτερικές συνέπειες μιας λογοτεχνικής ζωής, βασισμένης σε μια παράδοση.

Η λογοτεχνική παραγωγή όταν δεν είναι μεταφραστική, είναι σκλάβια της μίμησης των έργων της Γαλλικής προ πάντων φιλολογίας, που η επίδρασή της είναι εξαιρετικά μεγάλη. Η γλώσσα που μεταχειρίζονται κυρίως οι οπαδοί της σχολής της Μολδαβίας, είναι η δημοτική. Ποιητής πραγματικός, ίσα με την εμφάνιση, ή μάλλον την αναγνώριση του Εμινέσκου, θεωρείται μόνο ένας: ο Βασίλε Αλεξαντρί, στον οποίο η επίδραση της Γαλλικής φιλολογίας είναι εξαιρετικά μεγάλη. Γι' αυτό, αν εξαιρέσει κανείς μερικά δημοτικά τραγούδια που έχει επεξεργαστεί κι ένα μέρος από τα ποιήματά του, τα άλλα δε θα μπορούσε να τα συμπεριλάβει κανείς αυτούσια, στη λογοτεχνική περιουσία του Ρουμανικού λαού.

Από την άποψη ιδεολογίας και φόντου το έργο του Βασίλε Αλεξαντρί, δε βγαίνει από τα όρια του ρεύματος που κατέχει την περίοδο, την πριν του 1880, και που έδωσε μια λογοτεχνική παραγωγή αγώνα, προπαγάνδας και θέσης, γιατί κατ' ουσία το ιδεολογικό περιεχόμενό της ήταν πατριωτικό, πολιτικό και εθνικιστικό. Το εξωτερικό, η φόρμα, η τέχνη δηλαδή, παραμελούνταν. Ο Αλεξαντρί έκανε

στίχους πολλές φορές που κουτσαίνανε, παραγεμισμένους και ρητορικούς. Από αισθητική άποψη, η ποίηση του Αλεξαντρί ήταν ρομαντικό-κλασική.

Μετά το 1880, μετά τη σύμπτυξη του ρουμανικού κράτους, ο εθνικιστικός αγώνας μετριάστηκε, και το κοινό άρχισε να μην επικροτεί πια την ποίηση για το εθνικιστικό της φόντο, παρά να ζητάει απ' αυτήν τέχνη.

Με τον Εμινέσκου από άποψη τέχνης, το επίπεδο της φιλολογικής παραγωγής υψώνεται πολύ.

Αλλ' αν η γενεά αυτή, από άποψη τέχνης γίνεται απαιτητική, από αισθητική άποψη μένει η ίδια. Εξακολουθεί ν' αγαπάει εξαιρετικά το ρομαντισμό, το μεγάλο αισθηματισμό, ακόμα και τον πολύ - γλυκανάλατο, και το λυρισμό το γιομάτο πέρα ως πέρα με την προσωπικότητα του συγγραφέα, παρά τον αντικειμενικό ρεαλισμό του Σλάβιτς. Γι' αυτό κι από τα 1880-1900 ο Ντελαβράντσα και ο Βλαχούτσα³ είχανε περισσότερη εκτίμηση. Μ' όλα αυτά όμως και μ' όλο που ο Εμινέσκου το λυρισμό αυτόν, και το ρομαντισμό, τον είχε φέρει σε αψηλό επίπεδο, γενικά το ρεύμα της εποχής αυτής έγερνε ακατάπαυστα στη δύση του, γιατί με μιας έχουμε, μετά το 1900, το ξέσπασμα του «Σεμανατορισμού», που βέβαια εγκυμονιότανε από πριν, και υστέρη του «Ποπορατισμού» που είναι περισσότερο ένας εξελικτικός σταθμός του «Σεμανατορισμού».

Πηγή αρχική και των δυο αυτών λογοτεχνικών παραδόσεων ήταν η μελέτη της δημοτικής ποίησης, που εδώ άρχισε αρκετά αργά, και το σχετικό ρεύμα που είχε δημιουργήσει αυτή σ' όλη την Ευρώπη. Μόλις στα 1852 βγήκε μια πρώτη συλλογή δημοτικών τραγουδιών εννοείται... καλλωπισμένων. Μα η τοτινή γενεά και πολλοί από τους καθηγητές της, είχανε ζήσει μέσα στην ατμόσφαιρα που είχε δημιουργήσει το έργο του Herder, για τη δημοτική ποίηση,- ήτανε μακριά από του ν' αντιληφτεί το ρόλο που μπορούσε να παίζει η δημοτική ποίηση, ως υλικό, στην προσωπική ποίηση, μ' όλο που είχε μπροστά της και το παράδειγμα του ρόλου που είχε παίζει αυτή στο γερμανικό ρομαντισμό. Αρνιότανε σχεδόν ολότελα την αισθητική αξία της δημοτικής ποίησης και τη θαύμαζε φορές διάβαζε καμιά μπαλάντα επεξεργασμένη από κανενός τεχνίτη χέρι, όπως του Αλεξαντρί ή του Εμινέσκου. Και στη «Ζουνίμεα» ακόμα σ' αυτό το φορτισμένο πάντα κέντρο - η δημοτική ποίηση λογιζόταν·σαν ένα κατώτερο είδος, δεν της βρισκανε καμιά αισθητική αξία, γι' αυτό κι ένας Σλάβιτς, ένας Κρεάνγκα κι ένας Κοσμπούκ που είχανε μπει στη λογοτεχνική κίνηση, ενώ κρατούσε ακόμα το ρεύμα τον ρομαντισμού χάρη σ' έναν Εμινέσκου, Βλαχούτσα ή Ντελαβράντσα, δεν τύχανε της πρεπούμενης προσοχής. Ο Τ. Μαγιόρεσκου που μιλούσε πάντα κολακευτικά για τον Σλάβιτς, όταν επρόκειτο να γράψει για τους μεγάλους συγγραφείς της εποχής εκείνης, παρασιώπησε το Σλάβιτς, για τον οποίο δεν έγραψε ούτε μια σελίδα. Κι όσα λέγει στα «Κριτικά» του γι' αυτόν, τα περισσότερα είναι μεταφράσεις από τις γερμανικές φιλολογικές εφημερίδες, που τον παινεύανε για τα διηγήματα του, που μεταφραζόντουσαν στα Γερμανικά.

³ Ένα διήγημά του με τον τίτλο «Στα γεράματα» είναι μεταφρασμένο στα ελληνικά από τη Δδα. Αιμ. Καραβία και τυπωμένο στη συλλογή 32 *Ξένα Διηγήματα* του Μ. Σ. Ζηκάκη.

Μέσα σε μια τέτοια ατμόσφαιρα, π Σλάβιτς μεταχειρίζεται στα διηγήματά του τη δημόδη ρουμανική γλώσσα. Το στυλ του το βγάζει από την ομιλία και τον τρόπο σκέψης των αγροτών. Τους ήρωές του τους παίρνει από τους ανθρώπους τους ταπεινούς των αγρών και των πόλεων.

Στα 1881 λοιπόν, κου βγαίνουνε για πρώτη φορά σε τόμο τα διηγήματά του, ο Σλάβιτς δείχνεται πως είναι από τους πρώτους που μεταχειρίζεται, μ' αυτόν τον τρόπο, το λαϊκό υλικό : ψυχή, σκέψη κι έκφραση, για να δημιουργήσει έργα τέχνης.

Σεμανατορισμός

Την ίδια αυτήν αντίληψη, που έκανε τον Σλάβιτς να μεταχειριστεί το λαϊκό υλικό 25 χρόνια πριν από την εθνικιστική της άποψη την έθεσε για πρώτη φορά καθαρά στα 1905 ο κ. Ν. Γιόργκα, όταν ανάλαβε τη διεύθυνση του περιοδικού «Σεμανατόρουλ» που απ' τα 1901 έβγαине με τη διεύθυνση του Βλαχούτσα και του Κοσμπούκ. Ποτέ ίσα με τότε, δεν είχε ζητηθεί τόσο απερίφραστα, τόσο παστρικά, η εθνική λογοτεχνία να πηγάζει από την ψυχή του ρουμανικού λαού, και να έχει την ιδιαίτερη εκείνη συγκρότηση, τη ντόπια ρουμανική, χάρη στην οποία να διακρίνεται και να ξεχωρίζεται μέσα στην παγκόσμια λογοτεχνία. Έτσι άναψε ο αγώνας κι άρχισε να χτυπιέται ό,τι δεν ήταν προϊόν του ρουμανικού πνεύματος, κι ό,τι παρουσίαζε ξενική επιρροή.

Ποπορανισμός

Ύστερα απ' ενός σχεδόν χρόνου, αγώνα γύρω από τον κ. Ν. Γιόργκα, η παράταξη είχε αρχίσει να παραλύει. Πολλοί συνεργάτες του κυρίου Ν. Γιόργκα είχαν αρχίσει να τον εγκαταλείπουνε, και να ιδρύουνε καινούργια περιοδικά με πιο κατασταλαγμένες πια αντιλήψεις. Έτσι σε μερικά χρόνια μέσα, το «Σεμανατορισμό» το διαδέχτηκε με τις προσπάθειες των νεώτερων ο «Ποπορανισμός», που σήμερα αποτελεί μια παράδοση, που παίρνει ως υλικό έμπνευσης τη ζωή του λαού και ξεχωριστά τη ζωή των αγροτών, τη ζωή του λαού της Τρανσυλβανίας, όπως συμβαίνει με τα διηγήματα του Ι. Σλάβιτς, του Ι. Πόποβιτς - Μπανατσεάνου, τα ειδύλλια του Κοσμπούκ κ. ά.

Από την άποψη φόντου θα μπορούσε να πει κανείς πως «Ποπορανισμός» είναι η ανώτερη ανάγκη ορισμένων ποιητικών φύσεων να παίρνουν ως θέματα της έμπνευσής τους τη ζωή των ανθρώπων του λαού, τη ζωή των ταπεινών. Τέτοιος «ποπορανιστής» ήταν ο Σλάβιτς, που έγραψε μην έχοντας υπόψη του καμιά λογοτεχνική σχολή. Ήταν «ποπορανιστής» από ιδιοσυγκρασία. «Ποπορανιστές» του είδους του Σλάβιτς, σήμερα είναι ο Ι. Αγκιρμπιτσεάνου, ο Μ. Σαντοβεάνου, ο Τσιοκιρλάν, και άλλοι.

Είναι φανερό από τα παραπάνω ποια είναι η θέση του Ι. Σλάβιτς, στη ρουμανική λογοτεχνία. Και όμως πόσο λίγο διαβάστηκε! Η πρώτη έκδοση των διηγημάτων του γίνηκε στα 1881, η δεύτερη στα 1892, η τρίτη στα 1907, και η

τέταρτη στα 1921. Δεκάχρονα και παραπάνω διαστήματα χωρίζουν τις διάφορες εκδόσεις.

Αυτή ήταν η τύχη των διηγημάτων του Ι. Σλάβιτς στην εποχή του.

Η θέση του Σλάβιτς στη ρουμανική λογοτεχνία

Ο Ανατόλ Φράνς κάπου λέγει: «Σπάνια εκείνος που δεν διαβάστηκε στην εποχή του, διαβάζεται κατόπι.»

Η εξήγηση αυτού ίσως βρίσκεται σε σπέρμα σε όσα είπαμε παραπάνω: άλλοι ίσως να είναι γέροι κι άλλοι πρωτοπόροι.

Από μιας αρχής λοιπόν αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει κριτήριο μειωτικό της αξίας ενός συγγραφέα ανεξέταστα.

Το γεγονός ότι τα διηγήματα του Σλάβιτς διαβαστήκανε λίγο, αυξάνει την αξία του συγγραφέα τους. Ο Ι. Σλάβιτς είχε μπει στη λογοτεχνική κίνηση τον καιρό που έσβηνε ένα ρεύμα και δημιουργούταν μια παράδοση.

Είναι φανερό. Ο Ι. Σλάβιτς ήταν ένας πρωτοπόρος μίας παράδοσης: του «Σεμανατορισμού» που ύστερα έγινε «Ποπορανισμός». Ο κ. Ν. Κράϊνικ τον θέλει θεμελιωτή αυτής της λογοτεχνικής παράδοσης και του αγροτικού στυλ - ποιος θα μπορούσε, ύστερα από όσα είπαμε παραπάνω, κι από το διάβασμα των διηγημάτων του, να του αρνηθεί τουλάχιστον την αναγνώριση, ότι είναι ένας από τους θεμελιωτές αυτής της παράδοσης και του αγροτικού στυλ;⁴

Το έργο του

Από τα σημαντικότερα έργα του σε τόμους, αναφέρουμε τις κωμωδίες *Fata de birău* (Η γραμματέας, 1871), *Toane sau Vorbe de clacă* (Νάζια ή φλυαρία, 1875) και *Polipul unchiului* (Ο πολύποδας του θείου, 1875), τις νουβέλες *Popa Tanda* (Ο Παπα-Πολυλογάς, 1873), *Scormon* (1875) *La crucea din sat* (Στο σταυρό του χωριού, 1876), *Crucile roșii* (Οι κόκκινοι σταυροί, 1876), *O viață pierdută* (Χαμένη ζωή, 1876), *Gura satului* (Το στόμα του χωριού, 1878), *Budulea Taichii* (Ο Μπουντούλεα τ' αγοράκι μ', 1880), *Moara cu noroc* (Ο τυχερός μύλος, 1881), *Comoara* (Ο θησαυρός, 1896), *Vatra părăsită* (Η εγκαταλελειμμένη εστία, 1900), *Pădureanca* (Η δασόβια, 1884), τα μυθιστορήματα *Mara* (Μάρα, 1894), *Din bătrâni* (Απ' τους γέροντες, 1902), *Din bătrâni. Manea* (Απ' τους γέροντες. Ο Μάνεα, 1905), *Corbei* (1906), *Din două lumi* (Από δύο κόσμους, 1920), *Cel din urmă armaș* (Ο τελευταίος αρχηγός, 1923), *Din bătrâni* (Απ' τους γέροντες, 1902), διάφορα παραμύθια, τα ιστορικά δράματα *Bogdan Vodă* και *Gaspar Grațiani* (1888) και τους τόμους απομνημονευμάτων *Închisorile mele* (Οι φυλακές μου, 1921), *Amintiri* (Αναμνήσεις, 1924) και *Lumea prin care am trecut* (Απ' τον κόσμο που πέρασα, 1924).

⁴ Βασίλειος Κουζόπουλος, «Ιόν Σλάβιτς. Βιογραφικό σημείωμα», εισαγωγή στο μεταφρασμένο τόμο με τίτλο Ο Παπα-Πολυλογάς και άλλα διηγήματα (ρουμ. *Popa Tanda*), εκδόσεις Α. Ι. Ράλλης, Αθήνα 1930, σσ. 7-31.

Ο παπα-Πολυλογάς

Θεός σχωρές τον το δάσκαλο Παντελή! Ήταν ψάλτης ζακουστός. Και τα τουρσιά του αρέσανε πολύ. Προ πάντων όταν ήταν λιγάκι συναχωμένος, έπινε το ζουμί τους με κιτρινάδι του αυγού, κι άνοιγε η φωνή του τόσο, που τρέμανε τα τζάμια σαν έψελνε το «Σώσον Κύριε τον λαόν σου». Ήταν δάσκαλος στο Μπουτουκάνι, καλό και μεγάλο χωριό, με χωριανούς που είχανε τον τρόπο τους και ξέρανε το λογαριασμό τους, με μακαριές και γλέντια πλούσια. Όσο από παιδιά, ο δάσκαλος ο Παντελής δεν είχε παρά μόνο δύο: μια θυγατέρα που την είχε παντρέψει με τον Πέτρο Τσάπου, και τον Τριαντάφυλλο, τον πάτερ Τριαντάφυλλο, παπά στο Φτωχοχώρι.

Ο πατήρ Τριαντάφυλλος - να έχει την ευλογία του Θεού! - είναι άνθρωπος καλός, πολύ διαβασμένος, και ψέλνει ακόμα καλύτερα και από το μακαρίτη - Θεός σχωρές τονε! - τον πατέρα του και πάντα όταν μιλάει, μιλάει παστρικά και μετρημένα σα να διαβάζει από βιβλίο. Είναι και εργατικός και φροντιστής άνθρωπος ο πάτερ Τριαντάφυλλος. Τα ξεψαχνίζει όλα και βγάζει και το παραμικρό κάτι. Μαζεύει, καθαρίζει και φυλάει, για να έχει και για τον εαυτό του και για τους άλλους.

Πολύ κουράστηκε ο πάτερ Τριαντάφυλλος στα νιάτα του. Οι μεγάλες οι σπουδές δε γίνονται έτσι, μόνο με το πήγαινε - έλα. Ο φτωχός ο άνθρωπος, και έχει, και κάνει πάντα υπομονή. Δουλειά όμως γίνεται πιο δύσκολη με το κεφάλι, παρά με το λισγάρι και την αξίνα. Όλα όμως γινήκανε και τίποτα δεν πήγε στα χαμένα. Ο πάτερ Τριαντάφυλλος έφθασε παπάς στο χωριό του μπαμπά του, στο Μπουτουκάνι, καλό και μεγάλο χωριό, με χωριανούς που είχανε τον τρόπο τους και ξέρανε το λογαριασμό τους - στις μαχαιριές όμως και στα γλεντάκια ο πάτερ Τριαντάφυλλος δεν πήγαινε μ' ευχαρίστησή του.

Θαυμάσιος άνθρωπος θα ήταν ο πάτερ Τριαντάφυλλος, αν δεν είχε κάτι που τον χαλούσε. Ήτανε κομμάτι βαρυόλογος, λίγο αυστηρός στις κρίσεις του: πολύ ειλικρινής, πολύ δίκαιος. Δεν έκρυβε διόλου τη σκέψη του, έλεγε κατάμουτρα αν είχε κάτι στην καρδιά του. Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος έτσι. Οι άνθρωποι θυμώνουν πολύ, όταν τους τα λέμε σταράτα. Κι είναι φρόνιμο πράγμα να ζούμε καλά με τον κόσμο. Αυτό αποδείχθηκε, για μια φορά ακόμα αληθινό, και με τον πάτερ Τριαντάφυλλο. Ένας άνθρωπος σαν κι αυτόν δεν μπόρεσε ούτε δύο χρόνια να σταθεί στο Μπουτουκάνι. Πότε για το ένα, πότε για τ' άλλο, μια τσακώνεται με τους χωριανούς, μια με τον πρωτόπαπα. Κι είναι ακουστό, πως προ πάντων με τον πρωτόπαπα δεν πρέπει οι παπάδες να τα πολυσυζητάνε. Στους πρωτοπαπάδες πιο καλόδεχτα απ' τα λόγια, είναι τα δώρα. Αυτό όμως δεν ήθελε να το νιώσει ο πάτερ Τριαντάφυλλος.

Δεν είναι λόγος! Το δίκιο ήταν με το μέρος του πάτερ Τριαντάφυλλου. Μόνο που το δίκιο είναι δουλειά κείνων που έχουνε την περισσότερη δύναμη. Οι πιο αδύνατοι πρέπει να το δείχνουν με τρόπο. Το μυρμήγκι δεν αναποδογυρίζει το βουνό, - να το μετατοπίσει όπως μπορεί: αγάλια, αγάλια, κομματάκι, κομματάκι. Μπορεί να το ήξερε και ο πάτερ πως έτσι γίνεται σ' αυτόν τον κόσμο· όμως εκείνος κρατούσε στις αρχές του. «Ό,τι είναι δίκιο και αληθινό, μήτε μπροστά στο διάολο δεν γίνεται ψέμα!» Αυτό είχε για οδηγητή του· μ' αυτό προετοίμασε και το φευγικό του από το

Μπουτουκάνι... Δηλαδή όχι ακριβώς αυτό, αλλά οι χωριανοί του. Ένα λογάκι και ακόμα κάτι, για καλύτερη συνεννόηση, στον πρωτόπαπα, ένα ταξιδάκι ίσα με την Επισκοπή κι ένας καλός λόγγος και πάλι απ' τον πρωτόπαπα: τα πράγματα γίνονται, μόνο να ξέρουμε να τα κάνουμε. Ούτε λίγο, ούτε πολύ ο πάτερ Τριαντάφυλλος στάλθηκε από το Μπουτουκάνι στο Φτωχοχώρι - για την ειρηνική διαβίωση των πιστών.

Παπάς στο Φτωχοχώρι! Δεν μπορείτε να φανταστείτε τι θα πει παπάς στο Φτωχοχώρι! Έτσι όμως του ταίριαζε του πάτερ Τριαντάφυλλου! Όποιος θέλει, λέει, να πηδήξει ένα λάκκο, ρίχνει πρώτα τα δισάκια του. ο πάτερ Τριαντάφυλλος όμως δεν είχε παρά τη γυναίκα του και δύο παιδιά: τα δισάκια του ήταν αδειανά. Γι' αυτό του ήτανε τόσο βαρύ το πήδημα από το Μπουτουκάνι στο Φτωχοχώρι.

*

* *

Στην Ξεροκοιλιάδα, είναι ένα χωριό που οι χωριανοί τ' ονομάζουνε 'Φτωχοχώρι'. Ένα χωριό 'Φτωχοχώρι' σε μια κοιλάδα 'ξερή'. Δεν μπορεί χειρότερα να χτυπάει στ' αφτί η σημασία ενός τόπου.»

'Ξεροκοιλιάδα!'

'Κοιλιάδα», γιατί είναι ένας τόπος κλειστός γύρω-γύρω από βουνά· 'ξερή', γιατί το ποταμάκι που χάραξε το αυλάκι του στη μέση της κοιλάδας είναι ξερό σχεδόν όλο το χρόνο.

Να από τι ορίζεται η κοιλάδα.

Στα δεξιά από μια ανηφοριά που τη λένε 'Ριποάσα'. Στ' αριστερά απ' άλλες τρεις πλαγιές: τη 'Φάτσα', 'Κροπνίτσα' και 'Αλουνίς'.

Στο λόφο της 'Ριποάσα' μεγαλώνουνε βράχοι· στη 'Φάτσα' σπορές, στην 'Αλουνίς' είναι το νεκροταφείο του χωριού ανάμεσα σε λεπτοκαρυές και σημύδες.

Αυτά είναι στα δεξιά και στα ζερβά· στο βάθος όμως είναι το σπουδαιότερο. Εδώ είναι βουνά: αυτά δίνουν, ό,τι δίνουν.

Πιο πέρα, πίσω από τη 'Ριποάσα', είναι η 'Κοιλιάδα του Ράπιτσα', μια κοιλάδα πιο βαθειά από την 'Ξεροκοιλιάδα', που πήρε τ' όνομά της από το 'Ράπιτσα' που κυλάει τα νερά του ανάμεσό της. Ο 'Ράπιτσα' είναι ορμητικός προ πάντων την άνοιξη, και το ποταμάκι της 'Ξεροκοιλιάδας' είναι ένα παρακλάδι του 'Ράπιτσα'. Την άνοιξη που λιώνει το χιόνι στα βουνά, ο 'Ράπιτσα' οργίζεται, χύνει από τη μανία του ένα μέρος του στο ποταμάκι της 'Ξεροκοιλιάδας' κι αυτή παύει πια από του να είναι 'ξερή'. Σε μερικές ώρες μέσα οι Φτωχοχωρίτες γίνονται πλούσιοι πολύ, μα μόνο από νερό. Έτσι την παθαίνουν σχεδόν κάθε χρόνο. Όταν οι σπορές της κοιλάδας μοιάζουνε σαν πιο καλές, η 'Ξεροκοιλιάδα' διαψεύδει τ' όνομά της και σαρώνει ό,τι βρεθεί στο δρόμο της.

Κι αυτό δεν θα ήτανε τίποτε αν η πλημμύρα κρατούσε λίγο καιρό. Το νερό όμως μένει στην κοιλάδα και δημιουργεί καταφύγια με το σουρί, για τη φυλή των βατράχων.

Κι αντί σπαρτά, φυτρώνουν κοντά στους βάλτους, καλάμια και φουντώνουν ιτιές.

Είναι άραγε τάμα, αν ύστερα απ' αυτά οι Φτωχοχωρίτες έφθασαν να γίνουν με τον καιρό οι πιο τεμπέληδες άνθρωποι!; Είναι τρελός εκείνος που σπέρνει, εκεί όπου δεν μπορεί να θερίσει. Στη 'Φάτσα', το χώμα έχει άμμο, το σιτάρι μεγαλώνει ίσα με μια πιθαμή και το αραποσίτι ίσα με τον αγκώνα· στη 'Ριποάσα', ούτε βατόμουρα δεν βγαίνουνε και στην κοιλάδα το νερό τρώει τον καρπό. Όπου δεν υπάρχει η ελπίδα του κέρδους, λείπει κι η διάθεση για δουλειά. Όποιος δουλεύει, θέλει να κερδίζει, και οι Φτωχοχωρίτες είχανε βγάλει από το νου τους κάθε σκέψη για κέρδος, γι' αυτό δεν είχανε ούτε και διάθεση για δουλειά. Όσο είχανε, περνούσανε τον καιρό τους ξαπλωμένοι στη δροσιά· όταν δεν είχανε, περνούσανε τις μέρες δουλεύοντας σ' άλλα γειτονικά χωριά. Όταν κατόπι πλάκωνε ο χειμώνας... ήτανε για λύπη!

Όποιος δεν είναι συνηθισμένος στη δυστυχία, δε σκέφτεται για καλύτερευση: στους Φτωχοχωρίτες φαινότανε πως καλύτερη κατάσταση απ' αυτή που βρισκόντουσαν δεν μπορούσε να γίνει. Τα ψάρια στο νερό, τα πουλιά στον αέρα, ο τυφλοπόντικας στη γη και οι Φτωχοχωρίτες στη φτώχεια.

Φτωχοχώρι. Ένα χωριό όπως πρέπει, να είναι ένα Φτωχοχώρι! Ένα χαμόσπιτο εδώ, ένα χαμόσπιτο εκεί... όλα ένα κι ένα... Οι φραγές είναι περιττές, γιατί δεν έχουν τι να φράζουν· το δρομάκι είναι ολόκληρο το χωριό. Γωνιά στο σπίτι, δεν θα είχε το λόγο της: ο καπνός βρίσκει το δρόμο για να φύγει και από τη στέγη. Ούτε το σοβάντισμα των ξύλινων ντουβαριών δεν είναι φρόνιμο πράγμα, αφού με τον καιρό πάντα πέφτει. Μερικές σανίδες βαλμένες η μια κοντά στην άλλη, μια σκέπη από χορτάρι ανακατεμένο μ' άχυρο, ένας φούρνος από λάσπη, με το πατροπαράδοτο τσαρδάκι γύρω-γύρω, μια καργιόλα από τέσσερις στύλος σφηνωμένους στη γη, μια πόρτα φτιαγμένη με τρεις σανίδες πιασμένες μ' ένα δεντράκι σταυρωτό κι το άλλο στη μέση... και το σπίτι είναι έτοιμο και καλό και χωρίς πολύ δουλειά. Οππιανού δεν του αρέσει, ας χτίσει άλλο πιο του γούστου του.

Στην κορυφή του βουνού, στον πιο ψηλό μέρος δηλαδή, βρίσκεται ένα χτιστό, που οι Φτωχοχωρίτες τ' ονομάζουνε 'εκκλησιά'. Τι να είναι πάλι αυτό; είναι μια στοίβα από παλιούς κορμούς, βαλμένους τον ένα πάνω στον άλλον σε τρόπο που να σχηματίζουνε ντουβάρια. Κάποτε, τον παλιό καιρό, κανείς δεν ξέρει πότε, αυτά τα ντουβάρια κοιτάζανε γραμμή ολόισα τον ουρανό· τώρα όμως, μήτε αυτό είναι γνωστό από πότε, πλαγιάζουνε υποταχτικά κατά το μέρος εκείνο, που φαίνεται πως ήτανε η θέση κάποιου πύργου. Κι αυτό, γιατί οι στύλοι της πρόσοψης, όντας σαπισμένοι απ' τον καιρό της μεγάλης θύελλας, έγειραν στην υπομονετικά γη, τραβώντας μαζί τους ολόκληρο το χτιστό. Κι έτσι απόμεινε από τότε η εκκλησιά μια και ήτανε, τουλάχιστο για το Φτωχοχώρι, πράγμα περιττό.

Παπάς; Λένε πως δεν γίνεται χωριό χωρίς παπά. Φανερό, πως όποιος το είτε αυτό, δεν ήξερε το Φτωχοχώρι. Το Φτωχοχώρι ήταν ένα χωριό χωρίς παπά. Δηλαδή - ήτανε χωριό με παπά - μόνο που ο παπάς ήτανε πάντα χωρίς χωριό. Πρωτοφανές πράγμα στο είδος του, με το Φτωχοχώρι αυτό. Σχεδόν δε βρέθηκε ακόμα παπάς που να στάθηκε πάνω από τρεις μέρες στο Φτωχοχώρι: τη μια έρχονται, τη δεύτερη

μένουν και την τρίτη φεύγουν. Όσοι παπάδες φταίχτες, όλοι πέρασαν από το Φτωχοχώρι κι όποιος έμεινε περισσότερο καιρό, ξέπλυνε τις αμαρτίες του⁵.

⁵ Τον Σλάβιτς, *Ο Παπα-Πολυλόγας και άλλα διηγήματα*, μετάφραση Βασιλείου Κουζόπουλου, εκδόσεις Α. Ι. Ράλλης, Αθήνα 1930, σσ. 33-39.